

יד.

וזהו לפי המסקנא לענין ב"ג. אבל בכל השו"ט שבסוגיא זו, דבעי למימר דילקה בעי"ז של דיי"מ ודאי דלא רצה לומר שהמלקות יהיו מגדרי הזמה דהרי בדי"מ שייך שפיר לקיים הזמה עיי' תשלומים דהוי ממש כאשר זמם. יוצא מזה דבזה גופא תליא כל השו"ט שבסוגיא, שהמקשן בעי למימר דהא דגלי קרא מוהצדיקו היינו שגלי קרא שעל לאו זה דלא תענה לוקים אעפ"י שאי"ב מעשה, ולא מצד דמתקיים בזה הזמה, ועיי' מקשה דיש מקום לחייב גם בדי"מ מלקות מצד לאו זה. ועיי' מתרץ רבא דלא יתכן, דאי נימא דהמלקות הם לא מדין כאשר זמם, אלא מצד הלאו דלא תענה כשעצמו, כי אז הול"ל דיצטרך התראה כמו בכל לאוין שבתורה, וזה לא ימצא כמו שמבאר מצד דנתרי בהו אימת וכו'. ולא שייך לומר שנלמד ממשפט א', דהרי כנ"ל כל עיקר הדרשא דמשפט א' הוא ללמדנו בכל הני שנענשים מדין ע"ז, דגלי קרא דמשפט א' שגם הני דיש בהם מלקות, הוא הוא עונש ההזמה שלהם. וזה שייך רק בעדות דבי"ג דאין בהם אפשרות הזמה אחרת. משא"כ עיי' דדי"מ, דהרי כנ"ל עיקר הזמתם תיתכן עיי' תשלומין, אי נימא דלוקין הי"ז לא מצד דין הזמה, אלא מצד הלאו דלא תענה כשלעצמו, זה לייש כלל ללמוד ממשפט א'.

ומיושבת קושית רע"א במה שאמרו דילפינן מקרא דמשפט א' לענין עדות דבי"ג, דהרי אי נימא דגם בדי"מ שייך מלקות, גם בהו שייכא התראה ולא הוי רוב עדויות דלי"ש בהו התראה. דהרי כנ"ל בדי"מ אי נימא דלוקים הוא מקרא דלא תענה, ולא שייך כלל לכוללם במשפט א' דאינו מתייחס אלא להללו שעונשם מכוח דיני הזמה דזהו דבא הכתוב לגלות, שכל אלה שנענשים כשמוזמים, גם כשאין מתקיים בהם כאשר זמם ממש, מתקיים בהם הכאשר זמם עיי' מלקות.

טו.

עפ"י כל הנ"ל, מצד אחד - נדחה מה שרצינו להוכיח מסוגיא זו שלא כהמנ"ח, דאי איתא מלקות מלא תענה כל היכא דלי"ש בהו הזמה מצד דהוי "כאשר עשה", דהקשינו דלפי"ז איך נלמד ממשפט אחד לענין עדות דבי"ג, הא לא הוי רוב עדויות שנענשים בלי התראה. דהרי כנ"ל אין כלול במשפט א' רק הני עיי' שנענשים מדין כאשר זמם. אבל הני שנענשים מכוח הלאו דלא תענה גרידא אין לכוללם כלל בקרא וילפותא דמשפט אחד.

אך - מאידך גיסא, עפ"י מה שנתפרשה הסוגיא, אין מקום כלל לחדושו של המנ"ח. דהרי לפי הנ"ל קרא דמשפט אחד בא ללמד על הקרא ד"והצדיקו" שהמלקות אינן מצד הלאו דלא תענה כשלעצמו, שבזה באמת קיים הכלל דלאו שאי"ב מעשה אין לוקין עליו. אלא שבא לומר שיש מלקות מכוח דין הזמה שמתקיים על ידם. א"כ זה שייך רק בעדות דבי"ג שזהו עונש הזמתם. משא"כ בהני שדין הזמה שבהם מתקיים שפיר עיי' "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות", רק שהסיבה שאין לקיים בהם הכאשר זמם הוא משום דהוי כאשר עשה, הרי לא יתכן כלל דנימא דילקו מכל מקום מצד ה"לא תענה", דהרי לאו זה הוי אי"ב מעשה, ולא גלי קרא כלל שילקו על לאו זה, כמו בכל לאו שאי"ב מעשה.

ומכיון שדברי המנ"ח אין להם מעמד, הרי חוזרת ונראית לכאורה הראיה של הנובי"ה הנ"ל דאיך יתכן לקבל עדותם בדי"מ לטובת המוחזק, דהוי לעולם כאשר עשה, לשיטת הריטב"א, וממילא לא יוכל להתקיים בהם דין הזמה לא עיי' ממון, ואף לא עיי' מלקות.

טז.

אך נראה שאין ראיה לדחות דברי הש"ך. והוא עפ"י מש"כ התוס' ריש מכות בתירוצם ה"ב לענין ב"ג ובי"ח, דעד כאן לא אמרינן דצריך עדות שאתה ילה"ז, זהו במה שמעיקר הדין צריך שיתקיים בהם דין הזמה, ומשום איזו סיבה שהיא לא ניתן לקיים ההזמה. אבל היכא שלא נאמר בהם דין הזמה (כגון בב"ג ובי"ח דנתמעט מן הכתוב עצמו) ל"צ עדות שאתה ילה"ז. ובחי' הריטב"א הביא תירוץ זה וכי עליו "וזה טעם נכון מאוד".

ומעתה גם ניד"ד הא דא"א לקיים בהם דין הזמה הרי זה מפני שעיי' הפס"ד הוי "כאשר עשה", א"כ הרי הא דא"א לקיים הזמה הוא משום דבכה"ג לא מחייבת התורה לעשות בהם הזמה, שהרי אין החיוב לעשות כאשר זמם אלא כשאין בו "כאשר עשה" משא"כ ניד"ד שהוא תמיד "כאשר עשה", א"כ הכתוב עצמו ממעטו מדין הזמה, וממילא ל"צ שתהא בזה עדות שאיל"ז, וכמו בעדות דבי"ג ובי"ח. ולק"מ משיטת הריטב"א על הש"ך.

אכן לעיקר דברי הש"ך שגם לאחר תקנ"ח דביטלו דו"ח בדי"מ מ"מ אכתי בעינן עדות שאתה ילה"ז, נציין מש"כ בשט"מ (ב"ק דף עה) בשם הרמ"ה וז"ל: קי"ל כרבנן דעדות שאין אתה יכול להזימה לא הוי עדות. ודוקא בדיני קנסות ודיני נפשות, אבל בהודאות והלואות, כיון דתקון רבנן דלא ליבעי דו"ח היא עדות. עכ"ל. מזה נ' דלא כהש"ך. וצ"ע.

סימן פז : בדיני נאמנות, חזרה ואמתלאעיונים בספר "שב שמעתתא" שמעתתא ו' פרקים ח-יד

א.

בס' "שב שמעתתא", בש"י פ"ח מביא מחלוקת חכמי פרוניניציה וצרפת אם מועילה אמתלא באב שאמר קדשתי את בתי. דקצת מהם היו אומרים דדוקא באשה אמרו בגמרא ואם נתנה אמתלא לדבריה, אבל לא באב, ומשום דאמרינן בגמרא פ' האומר לדידיה הימניה רחמנא לדידה לא הימנה רחמנא. והאב הימניה כשני עדים בבתו, ומשו"ה אינו מועיל אמתלא.

והקשה ע"ז מהא דאשה שאמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני שאם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת (כתובות דף כ"ב): "ואשה נאמנת מה"ת, ורחמנא הימנה דכתיב וספרה לה. ומזה ילפינן דע"א נאמן באיסורין, ואפ"ה מהני אמתלא".

ב.

ונהנה לכאורה לק"מ, שאין דברי חכמי פרובינציה אמורים אלא בנאמנות שנתנה תורה לאב לומר שקידש בתו, דנתנה לו תורה תורת נאמנות כשני עדים, שהרי ע"א שאומר נתקדשה אינו נאמן, דאין דבר שבערוה פחות משנים. וכפי שהדגישו בפירוש בדבריהם שהובאו לעיל "דדוקא באשה אמרו בגמרא ואם נתנה אמתלא לדבריה וכו' אבל לא באב וכו' והאב הימניה רחמנא כשני עדים בבתו, ומשו"ה אינו מועיל אמתלא". וא"כ ל"ק מהא דאשה טמאה אני, שנאמנותה מדין ע"א, דהרי מזה ילפינן דין ע"א נאמן באיסורים, ובזה גם אמרינן דמהני אמתלא.

ג.

ונראה דהכי קא קשי"ל להש"ש. דהרי אמרו שם בגמרא בדברי רב חסדא דסי"ל נמי כרב דא' זה וא' זה אין סוקלין על פיהם, דאזיל ר"ח לטעמיה דאר"ח בני זה בן ט' וכו' נאמן לקרבן, אבל לא למכות ועונשין. ומייתי ע"ז תניא כוותיה דר"ח בני זה בן י"ג וכו' נאמן לנדרים וכו' אבל לא למכות ולעונשין. ובתוס' שם (ד"ה נאמן) כתבו דהא דאב נאמן בזה הוא משום דע"א נאמן באיסורים. ואם איתא דשאני נאמנות האב לענין קידושי בתו שנאמנותו כשני עדים, מנאמנותו לקביעת גיל בנו ובתו, דהתם הנאמנות מדין ע"א בעלמא, א"כ מאי קאמר דאזיל ר"ח לטעמיה, דהרי שנא ושנא. דגם רב אסי מצי מודה בהא דנאמנות האב לשנות ילדיו שאין זה למכות ולעונשין כיון שאין נאמנותו בזה אלא מדין ע"א באיסורין, ובזה מהני אמתלא. דע"כ א"א להלקות ולהעניש עפ"י עדותו זו כיון דיכול לבטל דבריו ע"י אמתלא, וכדמייתי להלן פ"י מהרמב"ן והרשב"א דהוכיחו מדלוקה ש"מ דל"מ אמתלא עיי"ש. ולא אמר רב אסי דנסקלין עפ"י דברי האב אלא לענין קידושין שנאמנותו כשני עדים ואמתלא ל"מ ביה לחזור מדבריו.

וע"כ אתה אומר דחכמי פרובינציה לא ירדו לחלק בין נאמנות כב' עדים או כעד אחד. אלא כל מקום שהאמינתו תורה מדין נאמנות דעות, ולא מדין שויה אנפשיה חד"א, לא מהני אמתלא לבטל דבריו, ואשר ע"כ שפיר השוו בגמרא שתי המימרות דר"ח, וכן שפיר אמרינן תניא כוותיה דר"ח. וא"כ יפה הקשה הש"ש דלענין נאמנות ע"א עכ"פ מוכח מהא דאשה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני, דמהני בזה אמתלא. וזה שלא כדעת חכמי פרובינציה, הסוברים דל"מ אמתלא במקום שהאמינתם תורה.

ד.

אכן בתו"י בסוגיין (ד"ה ולא לעונשין) כבר התקשו בעצם הסוגיא בהא דמייתי דר"ח לטעמיה, דמסתמא לא פליג רב אסי אדינא דברייתא, כשם דאמרינן להלן במתניתין דאשבוייה לא הימניה רחמנא דהרי למלקות ולעונשין אין להאמינו טפי משבויה. אלא שבאמת קושייתם אינה מובנת, דהרי לכאורה ברור, דהדין על נאמנות האב למלקות ולעונשין הוא כשהאב אמר זאת טרם שעברו העבירה, דאילו אח"כ פשיטא דאין נאמנות אלא לשני עדים. וגם רב אסי לא אמר דסוקלין עפ"י האב, אלא כשאמר זאת לפני המעשה. והמחלוקת בין רב ורב חסדא לבין רב אסי היא בכה"ג. דלרב אסי מכיון שנתקבלו דבריהם לענין איסור, לכך הרי זה כהוחזק, וממילא נסקלין עיי"ז, ואילו לרב חסדא אעפ"י שאמר דבריו לפני כן, לא נתקבלו אלא לגבי האיסור ולא לגבי העונש שאח"כ. ושאלה זו עצמה היא גם בהא דאמר בני זה בן י"ג וכיו"ב, דנאמנותו אמנם מדין ע"א, וכמש"כ בתוס' הנ"ל. אולם מאחר דלענין איסורים נאמן ע"א, לדעת רב אסי כיון שאמרו הדברים לפני המעשה, ע"י עדותו איתחזק האיסור, ומהני גם לעונשין שבאים כתוצאה מקביעות האיסור. ולא כן לרב חסדא, דלדידהו גם עדות שנתקבלה לקביעת האיסור טרם המעשה לא מהני לעונשין שנובעים מקביעות האיסור. וע"כ גם לענין קביעת הגיל ל"מ עדות האב רק לענין האיסור ולא לעונשין הנקבעים מזה. ונמצא דבאמת הא בהא תליא. ואינו דומה לעדות על בתו שנשבתה, דע"ז אין לו מעיקרא שום תורת נאמנות.

ה.

ונראה שקושיית התוס"י אזיל לפ"מ שמסיק הר"י (תוד"ה בני זה) דלפני המעשה אין צריך לנאמנות האב לענין גדלות הבן או הבת, דהרי ניתן לבדוק אם הביאו סימנים. ומשו"כ פירש שהמדובר על העבר. וע"ז הקשו שפיר דלגבי העבר יש לומר שגם רב אסי לא פליג, דדבריו אמורים רק כשמעיד לפני המעשה, ומשום דע"י עדותו איתחזק באשת איש, וע"כ סוקלין עיי"ז. ולא כן בהא שמעיד לאחר המעשה בזה אין לו שום תו"י, ובדומיא דמעיד על השבויה. ומזה מוכח רק דיש להכריע כפירוש הראשון שבתוס', שהדין הוא באמת לגבי להבא, וזה בגוונא דאין לסמוך על הבדיקה, כמבואר בדבריהם. דלפ"ז א"ש הסוגיא דמייתי דר"ח לטעמיה, וכן הא דמייתי תניא כוותיה דר"ח. וזהו שהקשה הש"ש, דלשיטת חכמי פרובינציה אכתי קשיא מה שמשוה בגמרא הנאמנות של האב לקידושי הבת לנאמנותו לגבי קביעת הגיל של ילדיו, דהרי לדבריהם חילוק גדול ישנו, בין נאמנות האב לקידושי הבת שהיא נאמנות כשני עדים, משא"כ נאמנותו לגבי הגיל שאין זו אלא בנאמנות ע"א בעלמא, שבזה מהני אמתלא גם לדידהו.

ו.

אכן מדאיתנין להכי נראה לתרץ קושייתו, ולבאר מחלוקתם דחכמי פרובינציה, דמיתלי תלי בהסבר הלכה זו דנאמנות האב בקביעת הגיל. דלדעת התוס' שהו"ל היא מדין נאמנות ע"א באיסורין. אכן, בשלטי הגבורים שלהי קידושין אמתניי דהאומר בני זה ממזר נאמן כתבו (מלשון הריא"ז) דכשם שנאמן לומר על בנו שהוא פסול מדין יכיר כן נאמן האב לומר בני זה בן י"ג שנה ויום א' הוא, וכן בתי זו בת י"ב שנה ויום א' כדי שיהא נדרן נדר והקדשן הקדש, אבל אין ב"ד עונשין אותם מלקות או מיתה לא עפ"י עצמן ולא עפ"י האב אלא עפ"י שני עדים כשרים. הרי שלשיטה זו נאמנות האב לקביעת גיל בניו היא מדין "יכיר", כשם שנאמן על בנו לפוסלו. ונאמנות זו לגבי קביעת האיסור מדין יכיר, היא נאמנות של שני עדים, דקביעת הבן שהוא ממזר או בן גרושה היא מדין נאמנות ב' עדים כמש"כ בש"ש להלן (פי' טו). וכן דעת הרמב"ם שהוא נאמן מדין "יכיר" לקביעת גיל ילדיו, ולא מדין ע"א באיסורין הוא. דז"ל הרמב"ם (פ"ב מאישות הכ"ב כ"ג): אין סומכין על הנשים במנין השנים ולא על הקרובים אלא עפ"י שנים אנשים כשרים להעיד, האב שאמר בני זה בן תשע שנים ויום א' בתי זו בת שלש שנים ויום א' נאמן לקרבן, אבל לא למלקות, ולא לעונשים.

נראה ממנו שגם לנדרים וכו' רק האב נאמן, ואילו על אחרים אין סומכים אלא עפ"י "שנים אנשים כשרים". וכן פירש הה"מ שם עיי"ש שכי' וז"ל (על מה שאמר אין סומכין וכו'): זה נלמד מהסוגיא שבפרק האומר בקידושין (דף סג) דמשמע מינה דעדות בעינן. ויתבאר בסמוך שאפילו האב אינו נאמן לכל דבר. והיינו שהאב אינו נאמן למכות ולא לעונשין, ואילו אחרים אין נאמנים כלל "דעדות בעינן". וזה שלא כהתוס' דלענין נדרים וכו' ע"א בעלמא נמי נאמן ואין האב נאמן יותר מאחר, אלא מדין ע"א הוא. ונראה דלדעה זו נאמן האב גם לחליצה אעפ"י שהוא דבר שבערוה כיון שנאמנותו היא כבי' עדים, והוא ע"כ מדין יכיר. א"כ כשם שנאמן לומר שהוא ממזר, כן הוא נאמן לדבר שבערוה, דרק למכות ועונשין אינו נאמן, אבל לעצם האיסורים הוא נאמן. וזה שלא כדעת התוס' שהובאו בגמרא.

ז.

אכן בשו"ע (א"ע סי' קסט י"א) אין סומכים בענין השנים לא עפ"י קרובים ולא עפ"י נשים אלא עפ"י עדים כשרים להעיד, וי"א שאם הוחזק בעיני השכנים שלא עפ"י האב לכלל שנים וכו' נאמנים להחזיק בגדולים וכו'. ומקור הדברים בריב"ש. והיינו שהרי חזקה היא דוקא אם גדלו כאן והוחזקו בין השכנים, ואילו לא הוחזקו אלא עפ"י מה שאמר האב, שבא ממקום אחר ולא ידעום לפני כן, בזה ל"מ גם החזקה.

נראה מזה דלכו"ע לא מהני עדות האב לחליצה. אלא שהי"א ס"ל דהוחזק בין השכנים עכ"פ מהני. אכן לשון הרמב"ם מורה דלא כלל האב בכלל מה שאומר שאין סומכים על הקרובים. א"כ נ' שיטתו כהש"ג שנאמנות האב הוא מדין יכיר, אלא שגם נאמנות זו אינה למכות ולעונשין.

ח.

ולשיטה זו לא סגי בעדות ע"א לקביעת הגיל דזה אינו מגדרי ע"א נאמן באיסורין ואין הנאמנות אלא בתור אב, מדין יכיר, וכנ"ל. ולפ"י אתי שפיר השוואת הגמרא דין זה דנאמנות האב לגבי קידושי הבת לנאמנותו לקביעת הגיל, שבשניהם נתנה לו תורה תורת נאמנות כשני עדים, וע"כ מיייתי שפיר מברייתא תניא כוותיה דרב חסדא, דחזינן דאעפ"י שהאמינתו תורה לגוף העובדות כשני עדים ועפ"י נקבע עליהם דין גדולים, ומ"מ לענין מכות ועונשין לא מהני. וא"כ ה"ה לענין נאמנות האב לקידושי הבת, דאמנם נאמן, כשני עדים לקביעת דין אשת איש עלה, ומ"מ לא מהני לענין מכות ועונשין.

ומכל מקום, אין כל זה אמור אלא לגבי עונשין, משא"כ לענין שיוכל לחזור ע"י אמתלא, בזה י"ל דכיון דלגוף האיסור נאמנות האב כשני עדים, א"כ אינו יכול לחזור. ול"ק מהא דאשה שאמרה טמאה אני, שאין לה תו"נ של שני עדים אלא של עד אחד בלבד, בזה באמת מהני אמתלא גם לדעת חכמי פרובינציה אלו.

ותובן לפ"י? מחלוקתם. דאלה מחכמי פרובינציה דס"ל דמהני אמתלא מפרשי כהתוס' שנאמנות האב לקביעת הגיל היא מדין נאמנות ע"א באיסורים, ולדידהו מדמייתי תניא כוותיה דר"ח מהא דנאמן אדם לומר בני זה בן י"ג וכו' שפיר מוכח דאין הבדל בין נאמנות כשני עדים לנאמנות כעד אחד. ומזה - כשם שבע"א מהני אמתלא כמו כן בנאמנות האב כשני עדים נמי מהני אמתלא.

ט.

והנה הש"ש בסוף פרקין הביא מש"כ הרמ"א בסי' ד' דאב שאמר על בנו שהוא ממזר יכול לחזור ע"י אמתלא. והיינו כדעת אלה החכמים שסוברים שגם בנאמנות האב מהני חזרה ע"י אמתלא.

ולהאמור לעיל, ה"ז מוכרח אליבא דפסק השו"ע. דכיון דפסק בסי' קסט דאין נאמנות לאב יותר מאשר שאר קרובים, נמצא דהא דאמרינן דהאב נאמן לנדרים הוא רק מדין ע"א נאמן באיסורים, כהתוס'. וממילא מוכח דגם במקום שהאמינתו תורה לאב כשני עדים, דהיינו לענין קידושין, מ"מ מהני אמתלא, כמו בנאמנות דע"א וכנ"ל. אכן לפמש"כ לעיל דדעת הרמב"ם נראה כהש"ג שהאב נאמן לקביעת הגיל מדין יכיר, וע"כ גם לענין חליצה נאמן, ונאמנותו כבי' עדים אעפ"י שהוא דבר שבערוה, ורק למכות ועונשין אינו נאמן. ולפ"י תתכן דעת הני מחכמי פרובינציה דסברי אמתלא ל"מ בזה. דבמקום נאמנות כשני עדים ה"ז בדין אינו חוזר ומגיד, וגם אמתלא ל"מ.

י.

עוד שם בפרק הני"ל הקשה בדעת הני חכמים דס"ל דל"מ אמתלא באב שאמר קדשתי בת, מהא דאמרינן בב"ב פ' יש נוחלין (דף קכ"ז): שאם אמר זה עבדי וחזר ואמר זה בני, שאם נתן אמתלא לדבריו, נאמן. וכי' בזה וז"ל: ונראה מוכח מזה דהאב נאמן לחזור ע"י אמתלא, דהא אב נאמן לומר על בנו שהוא פסול וכדכתיב יכיר, וכשם שנאמן לומר על בנו שהוא ממזר, כמו כן נאמן לומר שהוא עבד ובא מן השפחה. וע"י שו"ע סי' רע"ט. וא"כ היכי נאמן לומר אח"כ בני הוא ולומר במה שאמר עבדי הוא לו כעבד, דזה אינו אלא אמתלא. ולשיטת חכמי פרובינציה אינו חוזר ומגיד במקום דרחמנא הימניה ע"י אמתלא, עכ"ל.

ודבריו תמוהים לענ"ד, דהרי המדובר כשבאו לפנינו ולא היו מוחזקים בו לפני כן לא בבנו ולא בעבדו, וכיון שכן אפילו תימא דבגוונא שהוחזק כבנו נאמן עליו לומר שהוא עבד שנוולד לו מן השפחה, ככה"ג שלא הוחזק כלל שהוא בנו הרי צ"ל לשיטתם דגם נאמנותו עליו לומר שהוא בנו אינו מתורת דין יכיר אלא מדין מיגו דיהיב לו במתנה, כמו שכי' בש"ש עצמו להלן (פ"ט). ואעפ"י שדבר זה אינו מוסכם לפי מה שכי' בש"ש עצמו לעיל (ש"ב פ"כ) דבדעת הרמב"ם כי שם דס"ל דתורת יכיר שייכא גם במי שאינו ידוע כבנו, שבא להחזיקו כבנו. אכן הרשב"ם והתוס' ס"ל דלא נאמר בזה תורת יכיר, כמש"כ שם.

ונוקט הש"ש בדעת חכמי פרובינציה דסברי בהכרח כהרשב"ם והתוס'. וזה משום דאיהו תירץ שיטתם מהא דיש נוחלין, דאינהו נמי מודו באמתלא שבאה לפרש דבריהם הראשונים כהא דאמר זה עבדי וחזר ואמר זה בני, האמתלא היא שמה שאמר עבדי היינו שמשמשו כעבד. בזה אכתי לא מתורץ מהאומר בבית המכס זה בני וחזר ואמר זה עבדי,

ומה שאמר קודם היה זה בכדי להבריא המכס דבזה הרי אין האמתלא לפרש אלא לחזור, ובחזרה לדעתם ל"מ אמתלא, לזאת הוכרח לומר דאינהו סברי כהרשב"ם והתוס' דאין דין יכיר במי שאינו ידוע כבנו.

יא.

אך מאחר שזה מוכרח בדעתם א"כ הרי הקושיא מהאומר זה עבדי וחזר ואמר זה בני נמי לק"מ כיון דכל עיקר מה שמקבלים דבריו שזה בנו אינו אלא מצד המיגו. וא"כ התינוח לענין ירושה נאמן לומר עליו בנו מכוח מיגו זה אבל מהיכי תיתי שיהא נאמן לפוסלו ע"י שאומר עליו שנולד מן השפחה דע"ז אין לו מיגו.

(ובמק"א העלינו דלפי כל שיטות הראשונים אין נאמנות מדין יכיר כשאינו ידוע שהוא בנו. ועיקר הנאמנות לומר שהוא עבדו, צ"ל דהוא מכיון שהוא מוחזק בו. הרי על דין הממון שבו הוא נאמן מכוח מה שמחזיק בו, ונאמנותו בעניני איסור לומר שהוא עבד, הוא מדין ע"א נאמן באיסורין. דאעפ"י שאין אדם נאמן לפסול אדם מישראל ולומר שהוא ממזר או בן השפחה וכנ"ל (אות ו) אין זה אלא במי שהחזק כישראל. אבל מי שלא החזק כלל, כשם שאדם שבא לפנינו נאמן להחזיק עצמו כישראל (יבמות מז. וע"י תוס' שם) כן נאמן לומר עליו שהוא עבד ופסול. אבל אין זה נאמנות מתורת יכיר).

ואם אמנם לשיטת הש"ש בקושיתו מאשה שאמרה טמאה אני, ולא נחת לחלק בין נאמנות כבי עדים לנאמנות כע"א, שפיר יש מקום לקושיתו גם מהא דהאומר זה בני, אך כפי שנתבאר לעיל שיטת חכמי פרובינציה לחלק בזה. ואין מקום להקשות עליהם, אלא א"כ נוכיח דגם בדין יכיר מהני אמתלא, וכמו שכי' הש"ש בקושיתו זו מפי' יש נוחלין. אך זה תמוה מאד, דודאי הנאמנות לומר עבדי הוא בכה"ג שאין ידוע עליו שהוא בנו, לכל הדעות אינו מדין יכיר רק מדין ע"א באיסורים.

יב.

יתירה מזו נראה לענ"ד דמש"כ הסמ"ע בנידון זה (ח"ו"מ שם ס"ק ו) שמשו"ה נאמן לומר שהוא עבד, דהיינו רק בכה"ג שאומר שהוא בנו שנולד לו מן השפחה, דרק בכה"ג הוא נאמן כיון שהוא בנו ועל הבן האמינותו תורה. אבל אם אינו אומר שהוא בנו מן השפחה אינו נאמן, דגם דבריו אינם מובנים. דלא מצינו שיהא אב נאמן לפסול את בנו אלא בפסול ממזרות בין שאומר שאינו בנו שאז ממילא הוא ממזר ובין שאומר שהוא בנו מן הערוה שגם בן פסול בנו הוי ויש ע"ז תוי"ג של יכיר. משא"כ באמר שהוא בנו מן השפחה, מאחר שאין הבן מתיחס אחריו כל שהוא מן השפחה, הרי זה כאומר אינו בני והוא עבד. ובזה לא אמרינן שיש לו תורת נאמנות, דהרי על אדם שאין בנו אין לו תורת נאמנות. והרי כשאומר שהוא מן השפחה, הרי זה כאומר אינו בנו, וכיון שאינו בנו שוב אין לו תורת נאמנות לומר עליו מה הוא, כי על אדם זר אינו נאמן לומר שהוא עבד, ולא ע"ז מצינו תורת יכיר. ודמי להא דאמרינן ביבמות מז': לדברך עכו"ם אתה ואין עדות לעכו"ם. וה"נ בניד"ד - לדברך שאינו בנך ואין עדות לאדם אחר לפסול עבדות וצ"ע. וכנראה שהסמ"ע נוקט שכיון שמבחינה מצאיותית אמר עליו שהוא בנו, אעפ"י שמבחינת היחס אינו בנו שאינו מתיחס אחריו, מ"מ יש לו גם בזה דין יכיר, וצ"ע מהא דיבמות. אך צ"ל דכל זה יתכן בגוונא שידוע על כל פנים שהוא בנו, משא"כ כשאינו ידוע, ובא ואמר עליו שהוא בנו ונולד לו מן השפחה, בכה"ג שכל עיקר הנאמנות לומר שהוא בנו ג"כ אינה מתורת יכיר וכנ"ל. ודאי דאין מקום להאמינו שהוא בנו פסול, דע"ז אין לו מיגו, וכנ"ל. ודברי הש"ש צריכים לי עיון רב.

יג.

בפ"ט מביא הש"ש מתשו' הר"ן סימן מז, שם כתב בפשיטות דעד אחד המעיד חוזר ומגיד ע"י אמתלא עיי"ש. ומוכח דס"ל ג"כ אפילו היכא דרחמנא הימניה מהני חזרה ע"י אמתלא, ודוקא בשני עדים הוא דלא מהני אמתלא. והיינו שמסייע להני מחכמי פרובנציה דסברי דבאב שאומר קדשתי את בתי מהני אמתלא, מדעת הר"ן דס"ל נמי הכי.

וצ"ע דהש"ש עצמו להלן (פרקים יג-יד) הביא תשו' הר"ן סי' מז וכן תשו' סי' לד באריכות וכתב שם דנראה לכאורה דדבריו סותרים זה את זה, דבסי' מז נראה ש"שכל ענין צריכים דרישה וחקירה לענין שאינו חוזר ומגיד", ואילו בסי' לד נראה מבואר דבהני דאיי"צ דו"ח כמו בדיני ממונות שוב אינו חוזר ומגיד. אלא דעכ"פ בעינן בכלוהו שיעידו עדותם בבי"ד, וכל שהעידו עדותם חוץ לבי"ד, ואפילו באיסור והיתר דלא בעי עדותם בבי"ד חוזר ומגיד אפילו בלא אמתלא, עכ"ל.

והנה האי עובדא דחכמי פרובינציה לא העיד האב בבי"ד, שהרי כ"כ שם: "איש אחד הוציא קול שקידש את בתו בעודה קטנה, ונשבע שקידשה לפלוני בן פלוני". הרי שלא נזכר כלל בזה אלא הוצאת קול ושבעה, אבל לא נאמר שאמר דברים אלה בפני בי"ד, וא"כ בכה"ג הרי לפי מה שמסיק הש"ש בר"ן יכול לחזור בו בלי שום אמתלא. וא"כ גם דעת הני חכמים דסברי דהאב מהימן ע"י אמתלא הם דלא כהר"ן. ואין לומר שהר"ן לא כתב דיכול לומר מבודה אני, אלא כשחוזר בו בפני בי"ד דוקא, וכלשונו בתשו' מז: "ומסתברא דהכי קושטא דמלתא שאפילו בעדות אשה, אעפ"י שהעיד חוץ לבי"ד חוזר ומגיד בבית דין". דברור דהא דיכול לחזור בו מדבריו הראשונים שהוא מפני שאמרם שלא בפני בי"ד, וכדכתב שם בטעמא דמילתא "לפי שאין אדם מדקדק בדבריו במה שאומר חוץ לבי"ד", א"כ גם שלא בבי"ד יכול לחזור, מאחר שדבריו הראשונים נאמרו עכ"פ שלא בדקדוק, והא דכ' "חוזר ומגיד בבי"ד" הוא פשוט מפני שחזרתו שלא בפני בי"ד שוב אין לה משמעות, שעדיין יכול לשוב לחזור ולקיים דבריו הראשונים כי גם יכול לומר שדבריו האחרונים שלא בדקדוק היו. ונמצא שאין קיום אלא למה שחזר ואמר בפני בי"ד.

ומה שכי' הכא בפ"ט בשם הר"ן "דעד אחד המעיד חוזר ומגיד ע"י אמתלא וכו' דוקא בשני עדים הוא דלא מהני אמתלא" חילוק זה בין עדות ע"א לעדות שני עדים לא נזכר כלל בר"ן אלא מחלק בין שאמר עדותו בבי"ד (או שהובאה עדותו בפני בי"ד, בעד מפי עד - בעדות אשה, והתירוה עפ"י להנשא) בין שלא נגמרה העדות בבי"ד שאם נגמרה העדות בבי"ד א"י לחזור ולהגיד וכל שלא נגמרה יכול לחזור, ודבר זה שייך גם בשני עדים, וצ"ע בכוננת הש"ש.

כן קשה לדברי המתירים ע"י אמתלא מהתוספתא והירוש' שהובא בר"ן, דמשם מוכיח הר"ן דבריו שכל שלא נגמרה העדות בבי"ד יכולים לחזור, ולומר מבודים אנחנו, וזה שלא כדבריהם דנראה דרק ע"י אמתלא יכול לחזור, ולא כשאומר מבודה אני גרידא.

ואדרבא, לדעת הני דסברי דגם אמתלא אינה מועילה לא קשה מהאי תוספתא, די"ל דמאחר דכ"ל, הם לא אמרו דבריהם אלא בנאמנות האב שנאמן כשני עדים, ואילו התוספתא מיירי בנאמנות דא"ע באיסורים, שנאמנותו רק בתור עד אחד, ובזה מצו מודו דיכולים לחזור, דאין בדבריו נאמנות מוחלטת מעיקרא.

יד.

כן צ"ע בדברי הר"ן והתוספתא שהובאה בדבריו, מהא דפ' יש נוחלין שהו"ל שנראה דרק ע"י אמתלא יכול לחזור בו ממה שאמר קודם עבדי הוא או בני הוא, והרי שם ג"כ לא נאמרו דבריו בפני בי"ד, דהרי המדובר שם באומר דבריו בבית המכס. וגם אם נדחוק לומר, שלפי הר"ן רק בבי"ד יכול לחזור בו בלי אמתלא, מה שבעצם לא מסתבר וכנ"ל מ"מ קשה דהרי בפסקנות נאמר שם דבלא אמתלא אינו נאמן, ואי איתא דאכתי יכול לחזור בו מדבריו הראשונים בפני בי"ד הרי היתה הברייתא דיש נוחלין צריכה לומר זאת, אלא ודאי דבשום פנים אינו נאמן לחזור בלי אמתלא.

כן קשה מאד, לפ"מ שנראה משטחיות דברי הר"ן דבכל עדות איסור והיתר, דהיינו בעניני איסורים דקיי"ל ע"א נאמן ואין צריך לעדותו בבי"ד, דיכול תמיד לחזור בו ולומר מבודה אני מפני שאין אדם מדקדק בדברים הנאמרים חוץ לבי"ד, שא"כ איך אפשר לסמוך על דברי ע"א באיסורים, כשאומרם חוץ לבי"ד, מאחר שנקטינן דשלא בבי"ד אין אדם מדקדק בדבריו, איך נקבל דבריו וננהג על פיהם, שהרי יתכן שנאמרו שלא בדקדוק כלל.

גם זאת קשה בדבריו, דבעדות אשה עד מפי עד, דמסיק הש"ש בדבריו דאעפ"י דכל עוד שלא העידו בשמו בבי"ד יכול לחזור, לאחר שנגמר על פיהם הדין והתירוה לינשא שוב א"י לחזור ולהגיד. דמה סברא היא זו, מאחר שדבריו נאמרו שלא בפני בי"ד דבזה אין אדם מדקדק, מה בכך שאחרים הביאו דבריו בפני בי"ד ונגמר הדין על פי זה, שוב אינו יכול לחזור ולהגיד, וכי מה הוא אחראי למה שהביאו דבריו (שנאמרו שלא בדקדוק) בפני בי"ד וגמרו הדין על פיו שע"י הוא א"י לחזור.

טו.

מכל הנ"ל מוכרח לומר דמה שכי' הר"ן עפ"י התוספתא דעד שאמר דבריו חוץ לבי"ד יכול לחזור בו הוא רק בעדות אשה דמיירי ביה שבזה אעפ"י שעדותו להתיר האשה אין צריך שתאמר דוקא בפני בי"ד, ועד מפי עד נמי כשר, מ"מ אין עדותו נגמרת להתיר האשה אלא כשהיא מובאת בפני בי"ד, שמקבלים העדות והם המתירים האשה, בזה שייכת הסברא שאין אדם מדקדק במה שאומר חוץ לבי"ד, דהיינו כל עוד שאינם מובאים בפני בי"ד. מ"מ ודאי שמדקדק הוא שלא יאמרו הדברים משמו בבי"ד ויבאו ע"י להתיר האשה לשוק, דלזה ודאי הוא מדקדק טרם שיגיע הדבר לידי היתר, לבא לפני בי"ד ולהעמידם על כך, שדבריו שלא בדקדוק נאמרו. ואם לא עשה כן אינו יכול אח"כ לומר מבודה אני ולא דקדקתי, כי ודאי מדקדק אדם שלא יצא מכשול על ידו.

וכל זה שייך באיסור והיתר דאשה לשוק, ובהא הוא דמיירי התוספתא, וכן מה שנאמר שם בטומאה וטהרה, היינו נמי בטומאת אשה לבעלה דגם זה מוכרע הדבר רק ע"י בי"ד, כיון שהאשה אינה מודה בדבר, דא"כ ל"צ לעדותו. אבל בעדות דע"א באיסורים כיון דלא זו בלבד שאין עדות זו צריכה להתקבל בפני בי"ד, אלא שגם עצם הכרעת האיסור אינו צריך לבי"ד, בזה ודאי דלי"ש לומר שאין אדם מדקדק במה שנאמר חוץ לבי"ד, שהרי מאחר שסומכים עליו במה שאומר בעניני איסורים, ודאי דחיוב עליו לדקדק, וודאי שמדקדק בדבר, ושוב א"י לומר מבודה אני.

אכן כ"ז כשחוזר בו בלי אמתלא ואומר מבודה אני שע"י ל"צ דרשת הכתובים דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, אלא **מסברא בעלמא** אינו נאמן לחזור בו. משא"כ כשחוזר ע"י אמתלא דמסביר למה אמר מה שאמר מקודם, בזה אין לנו מסברא שלא יוכל לחזור, אלא שאין לנו לחשוש שיחזור בו ע"י אמתלא דמהיכי תיתי לחשוש לזה. וע"כ שפיר סמכינן בכל ע"א באיסורים וכן יכולים להתיר בעדות אשה עד מפי עד, אעפ"י שיכול לחזור ע"י אמתלא דלהא לא חיישינן, וכנ"ל.

וזהו בעד אחד שמעיד שלא בפני בי"ד או אפילו בפני בי"ד, במקום דא"י צ שעדותו תאמר בבי"ד דוקא דאין ע"י דין כיון שהגיד וכי' רק מכוח הסברא, וזו אינה כשנותן אמתלא לדבריו.

משא"כ בשני עדים המעידים בפני בי"ד, בזה הא דאינו חוזר ומגיד הוא מכוח גז"ה"כ דכיון שהגיד וכי' דרק הגדה אחת אמר רחמנא, ובזה גם ע"י אמתלא א"י לחזור.

זז.

ומתורץ בזה מה שהתקשינו בר"ן מהא דהאומר זה בני או זה עבדי דאינו נאמן אלא ע"י אמתלא, דבכה"ג כיון שאין דבריו צריכים בבי"ד, אמירתו ודאי מדוקדקת. ומ"מ אמתלא מהני כי כיון שנאמרו דבריו שלא בפני בי"ד אין ע"י דין כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד מכח גז"ה"כ. ואפילו אם אמר בפני בי"ד, כיון שלא מדיני עדות הם, אין בזה הדין דאינו חוזר ומגיד מכוח גז"ה"כ, רק מכוח הסברא, וזו אינה כשנותן אמתלא לדבריו.

ובזה יובנו גם דברי הש"ש בפ"ט שהתקשינו בהם שכי' בשם הר"ן דע"א המעיד חוזר ומגיד כשנותן אמתלא לדבריו, די"ל דבעד אחד המעיד על דבר איסור בין שמעיד שלא בפני בי"ד ובין שמעיד בפני בי"ד, כיון דאין ע"י הגדה דבי"ד, דאין צריך לעדות זו בבי"ד, בזה בכל גווני אינו יכול לחזור ולהעיד ולומר מבודה אני, כיון שסומכים על דבריו מיד ואין צורך לפסק בבי"ד שפיר מדקדק בדבריו, אלא שאמתלא מהני עכ"פ כיון שאין בזה דין הגדת עדים שבהם מגז"ה"כ אינו יכול לחזור ולהגיד. ורק בשני עדים שמעידים בפני בי"ד, בזה א"י לחזור גם ע"י אמתלא מגז"ה"כ דכיון שהגיד שוב א"י ומגיד.

ואיש פלוגתייהו דחכמי פרובינציה מה שגם המתירים לא התירו אלא מכוח אמתלא וכנ"ל, דכיון דקיי"ל דאב שאמר קדשתי את בתי נאמן, ל"ש בזה שאין אדם מדקדק בדבריו שלא בבי"ד דודאי שפיר מדקדק. וע"כ אינו יכול לחזור בו ולומר מבודה אני. ומ"מ ע"י אמתלא מהני לשיטות אלה, שאינם מחלקים בין נאמנות כעד אחד לנאמנות כשנים, והני דסברי דל"מ אמתלא הוא מטעם שמחלקים כנ"ל, וסברי דכיון שנתנה תורה לאב תורת נאמנות כשני עדים שייך בזה כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד מכוח גזה"כ כמו בעדים המעידים בפני בי"ד, ע"כ גם ע"י אמתלא אי"ל לחזור.

יז.

שבתי וראיתי דמשי"כ עפ"י הש"ש בדברי הר"ן דבעדות אשה להתיר שנאמרו חוץ לבי"ד יכול העד לחזור בו טרם שהותרה לינשא, דברים אלו אית בהו תיוהא. ולא מצינו בדברי הר"ן שיכול העד לחזור בו בעדות אשה אלא בה"ג דמיירי ביה בתשו' מ"ז, שדבריו הראשונים לאיסור נאמרו וכמו שיתבאר להלן בע"ה.

דהנה בש"ש (פי"ד שם) הביא עוד מש"כ הר"ן בחידושו למס' שבועות בהא דאר"פ הכל מודים בעדות מיתה שהוא פטור דאמר לדידה ולא אמר לה לבי"ד. וכי עלה הר"ן: ולא למימרא שתהא נאמנת עכשיו שבא העד ושאמרה בשמו מת ואמר - לא מת דודאי כה"ג לא מהימנא שכך הדין בכל עד מפי עד אם הראשון כופר אין השני האומר בשמו נאמן וראיה לדבר וכו' וכ"ת א"כ הכא אמאי פטור משום דהיא גרמא לנפשה שהשביעתו בבי"ד שאלו רצתה לומר מת בעלי סתם מצי אמרה הכי עפ"י דברים של עד עכ"ל.

וראייתו מפי המדיר דאם הראשון כופר אין השני האומר בשמו נאמן, מהא דאמרו שם פלוני חכם טיהר לי הכתם ואישתכח שיקרא והיינו עפ"י החכם.

וכי ע"ז הש"ש דלפמש"כ הר"ן דחוץ לבי"ד יכול העד לחזור ולומר מבודה אני, א"כ תפ"ל דהראשון הכופר נאמן יותר מן השני במיגו דאי בעי אמר מבודה אני כיון דעדיין לא הותרה עפ"י בי"ד.

עוד הביא שם מש"כ המהר"ש בקונטרס עגונות דיש להוכיח כי הראשון הכופר נאמן יותר, מגוף המימרא דרב פפא דאשמעין דהכל מודים בע"א שהוא פטור ואי נימא דהראשון לא מצי להכחשה, א"כ מאי קמ"ל ר"פ שהוא פטור, תפ"ל דליכא בזה שום כפירה כיון שהיא נאמנת יותר. אלא ודאי דהראשון נאמן יותר ומפסדה בכפירתו, ואפ"ה קמ"ל ר"פ דפטור, משום דהיא גרמא לעצמה במה שהשביעתו בבי"ד וכמש"כ הר"ן.

וכי ע"ז הש"ש: ואינו ראיה לענ"ד, דאפי' נימא דהראשון אינו נאמן יותר, אבל הכחשה מיהא הוי, ואכתי מצי להכחשה, והיא אינה נאמנת יותר, והיא תפסיד כתובתה.

ודבריו ודאי נכונים, אך לא ידעתי מה הועיל בזה לנידון דהר"ן. דאכתי אינו מובן לשם מה היה צריך הר"ן להביא ראיה מהא דפלוני חכם טיהר לי הכתם דהחכם נאמן, דזה שנוי במחלוקת בין ראשונים, כמו שהביא שם בש"ש. דהרא"ש פירש דהכוונה דאישתכח שיקרא היינו עפ"י עדים, דהרי לנידון קושיתו, בלא"ה נמי קשה, דמגוף דברי ר"פ שמעין דאילו היה מכחיש לה שלא אמר זאת מעולם, מהני הכחשתו דלא תגבה הכתובה באופן שנמצא מפסידה בהכחשתו, וא"כ אמאי פטור מקרבן שבועה, וע"כ כתירוצו - מצד שהיתה יכולה שלא להזכירו כלל בעדותה בבי"ד ואינה היא דאפסדה אנפשה.

ובאמת לענין זה דבדבריו שמכחיש אותה הכחשה מיהא הוי, לא צריך אפילו לראיה זו של המהר"ש דמסברא גרידא ודאי ידעין, דבמאי עדיפא היא שאומרת בשמו, ממה שהוא אומר שאין זה נכון דלא אמר דברים אלה מעולם, דכיון דאכתי לא הותרה הרי זו הכחשה דעד נגד עד עכ"פ, ומהיכי תיתי להאמין לה יותר. וא"כ קשה טובא דקושית הר"ן ותירוצו הוא מוכרח גם בלי האסמכתא שמביא מהא דפי' המדיר.

יח.

אכן נראה שצדק הר"ן דבלאו ראייתו לק"מ, די"ל דבכה"ג היתה היא נאמנת לומר בשמו אעפ"י שמכחשה. דהרי אית לה מיגו דהיתה יכולה לומר מת בעלי סתם, מבלי להסתמך על עדותו, ואז לא היה יכול להכחשה, והיו דבריה מתקבלים בבי"ד כמש"כ הר"ן בתירוצו, ולזאת הוכרח הר"ן להביא ראיה דבמקרה שעד מפי עד כשבא העד הראשון ומכחישו דבריו מתקבלים כנאמנים, ולא דיינין להו רק כהכחשה של עד נגד עד. וכיון שכן ל"ש גם להאמינה במיגו דזה היה שייך לו היה הדבר בספק מדין הכחשת עדים אהדדי. משא"כ בהלכה זו דבהסתמכות על עד אחר, מתקבלים דברי הראשון ולא חזינן זאת כלל כהכחשה. ע"כ גם מיגו של העד השני ל"מ, וז"ב.

אכן אכתי קשיא הר"ן מאחר דהר"ן עצמו כ' דיכול העד הראשון לומר מבודה אני, א"כ גם לדידה אית ליה מיגו, א"כ הו"ל עד נגד עד ומיגו נגד מיגו, שבזה שוב היה לנו לומר דאין האשה נאמנת לומר בשמו מה שאמרה, אעפ"י דאית לה מיגו, כיון דגם לעד הראשון איכא מיגו, וא"כ למ"ל לר"ן להסתמך בקושיתו על הא דפי' המדיר דבפשיטות הוי מצי לאקשווי דהרי הפסידה בזה שהכחשה בפני בי"ד דע"ז הוי דבריה עדות בהכחשה ולא מצית גביא כתובתה.

יט.

על כן נראה, דכשם שהעלינו דבעניני איסור דע"א נאמן, א"י לחזור בו מדבריו גם כשאומרם שלא בפני בי"ד, ומשום דמיד שאומר דבריו ההלכה היא שיש לסמוך על דיבורו, ממילא א"י לומר שלא דקדק בדבריו, דודאי חייב היה לדקדק, כיון שסומכים על דבריו, ודאי שפיר דקדק. מטעם זה עצמו גם בעדות אשה להתיר, כיון שיכולה האשה לבא לבי"ד עפ"י מה ששמעה ממנו, ולהעיד מת בעלי סתם, והיו מקבלים דבריה, והוא לא היה בכוחו להכחשה ולבטל דבריו, כיון שלא היתה אומרת כלל, שמתמכת על עדותו. א"כ גם בזה ודאי יש לנו לומר שדקדק שפיר, אעפ"י שאמר דבריו שלא בבי"ד, וע"כ אינו יכול שוב לומר מבודה אני. ומסולק הקושיא בדברי הר"ן; כי כל קושיתו מוכרחה היתה להתבסס על ראייתו מפי המדיר דף ע"ב שמתמכת על דיבורו, כשבא הוא לבי"ד ומכחשה מקבלים דבריו ולא רואים

זאת אפילו כהכחשה. דאילו מצד המיגו דיש לו לעד שהיה יכול לומר מבודה אני לא מצי לאקשווי, דבעדות אשה להתירה כשאמר מת, שוב אינו יכול לחזור בו ולומר מבודה אני ולא דקדקתי בדברי שנאמרו חוץ לבי"ד, דהרי היה מוכרח לדקדק בהם ולחשוש שעל סמך דבריו תבא האשה לבי"ד ותאמר מת בעלי סתם, דשוב לא היה בידו אפשרות לסתור דבריה והיתה מותרת לינשא. ע"כ ודאי היה מוכרח לדקדק.

ומה שכתב הר"ן שבעדות אשה יכול לחזור בו העד מדבריו שאמר חוץ לבי"ד הוא לא אמר אלא בנידון דידיה דאיכא הוי, דקודם אמר שהיא זקוקה ליבום. ושוב חזר בו מדבריו אלו ואמר שמת היבם, ודבריו הראשונים לית בו ממשא מכוח עצמם בתור עדות, דאין ע"א נאמן להחזיקה בחיוב יבום, אלא שלזה לא היו צריכים עדותו, דזה היה ידוע שהיה לה יבם גם בלי עדותו, וכל עיקר השאלה אינה אלא אם יכול לחזור ולהעיד שמת היבם, ולהתירה לעלמא עפ"י, לאחר שקודם הוא עצמו אמר שזקוקה ליבום, ובוזה הוא דכ' הר"ן דיכול לחזור כי לא דקדק דבריו הראשונים שהיו חוץ לבי"ד לענין זה שנאמר שאינו יכול שוב לחזור בו ולהעיד אחרת. וזהו דוקא בכ"ה שדבריו הראשונים לא היה עליהם דין עדות מצד עצמם, ע"כ גם לענין זה של חוזר ומגיד לא יהיבין ליה דין עדות שלא יוכל לחזור ולהעיד, משא"כ בעדות אשה להתירה, שיש להם תוקף עדות, והאשה יכולה להנשא על פיהם לשוק, בזה אינו יכול לחזור בו מהם ולומר מבודה אני רק ע"י אמתלא, וכנ"ל בכל כ"ה דאין נצרך שיגיד עדותו בבי"ד, דאין ע"י דין חוזר ומגיד מכוח גז"ה כפי שנתבאר.

ג.

והנה בש"ש שם (פ"ט) כ' דהתוסי מחולקים עם הר"ן בענין אמתלא בע"א דלדידהו ל"מ אמתלא בע"א. וראייתו מהתוסי יבמות קי"ח: (ד"ה א"ל תנינא) דתירצו דליכא למימר דהא דאינה מתייבמת הוא מצד דשויא אחד"א דמשמע דגם בשנתנה אמתלא לדבריה נמי אינה מתייבמת. ומשמע דבאו לומר דע"כ הא דאינה מתייבמת אינו מצד שאחד"א דבזה הוי מהני אמתלא לחזור בה. אע"כ הוא מדין ע"א ומכאן דבע"א ס"ל לתוסי דל"מ אמתלא. עכ"ל.

ולענ"ד לא יתכן לפרש כן בתוספות, דהרי אמרינן במתניתין דאינה נאמנת, והיינו שאין מקבלים דבריה. לדעת הרמב"ם (פ"ג מה' יבום הי"א) מפני דאין נאמנות לאשה להפקיע עצמה מן היבם, דשמה איסור ל"ת קל בעיניה ולדעת הרא"ש (א"ע סי' קנו ס"ה) גם ע"א לא מהימן בכי הא להפקיעה מן היבם, אפילו באומר מת היבם, ובכ"ה שבא להפקיעה מן היבם ע"י שאומר שניתן לה בן גרוע טפי דלא הוי מילתא דעבידא לאיגלווי ודאי דאין ע"א נאמן לדעת הרא"ש וכ"ה דעת הראב"ד (א"ע שם). א"כ בכי הא, אפילו נימא דבע"א דעלמא איכא האי דינא דאינו חוזר ומגיד, מ"מ ה"ז בגוונא שנתקבלו דבריו הראשונים, משא"כ באשה זו שמעיקרא לא האמינוה אלא להחמיר על עצמה, א"כ מעיקרא לא אתינן עלה מדין ע"א. ואיך שייך לומר דמשו"ה אינה יכולה לחזור בה ע"י אמתלא, בעוד שמעולם לא היה דבריה משום נאמנות דעדות.

ע"כ נראה דכוונת התוסי אינה להוכיח שנאמנותה להפקיע עצמה מן היבום הוא מדין עדות, אלא דמדלא מהני אמתלא לחזור בה שמעינן דחשדינן בה שחוזרת לא מצד האמתלא, אלא משום שרוצה להתייבם מפני דרמא ליה, ולא הוזכר בזה דין נאמנות דעדות כלל.

באופן, שדברי הר"ן המבוססים על התוספתא והירוש' שהזכירם בתשובתו הם אליבא דכו"ע ואין בהם חולק, דע"א יכול לחזור בו ע"י אמתלא. ולא נאמרה ההלכה דכיון שהגיד וכי' לענין שלא יוכל לחזור בו אף ע"י אמתלא אלא בשני עדים.

כא.

בפ"י מקשה הש"ש אי נימא דמהני אמתלא בע"א, ממש"כ הרמב"ם (פ"ט"ז מסנהדרין ה"ו): אין צריך עדים אלא בשעת מעשה, אבל האיסור עצמו בע"א יוחזק וכי'. דהרי הרמב"ן והרשב"א הוכיחו מהא דאמרינן הוחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליה משום נדה, דמזה מוכח דאמתלא לא מהני, מדלוקה עליה. הרי מזה דהיכא דמהני אמתלא אין לוקים ע"י וא"כ איך לוקים עפ"י עדות ע"א שהעיד שזה חלב וכי"ב, אי איתא דמהני ביה אמתלא.

כן הביא עוד מש"כ הרמב"ם בפ"ג מה' שגגות שאם א"ל ע"א חלב הוא ושתיק וחזר ואכלו, אם התרו בו לוקה. וכן מש"כ הרמב"ם בפ"כ מא"ב מי שבא בזה"ז ואמר שהוא כהן, אעפ"י שאין אנו סומכים על דבריו, מ"מ אם נשא אשה מפסולי כהונה או שטימא עצמו למתים ה"ז לוקה. וכל זה תמוה כנ"ל אי נימא דמהני אמתלא בע"א.

והסביר הכל עפ"י מה שכי' הרמב"ם פ"ט מנזירות שאם א"ל עד אחד שנדר בנזירות, אם לא הכחישו נוהג נזירות על פיו, ואם נהג כה"ג נזירות ואח"כ שתה יין או נטמא לאחר שהותרה ה"ז לוקה "אעפ"י שעיקר הנזירות עפ"י ע"א". ולמד מכאן שאינו לוקה עפ"י עדות העד גרידא אלא דוקא כשנהג בנזירות על פיו דע"י הוחזק כנזיר, באופן שהמלקות הם רק מפני שהוחזק כנזיר. ומביא לחלק לענין דין הוחזק דמיתלי תלי אם היה ע"י מעשה כגון לבשה בגדי נדות הוי הוחזק מיד, ואילו כשלא הוחזק במעשה בעינן שהוחזק ל' יום. וזהו כמש"כ הרמב"ם פ"א מא"ב לענין מי שהוחזק כשאר בשר דנסקלין על החזקות. ועפ"י מפרש דבכל הני דכי' הרמב"ם שלוקה בעדות ע"א המדובר כשהוחזק ע"י ל' יום, או שהוחזק ע"י מעשה. ואעפ"י שלא פירש שהמדובר בהוחזק דוקא סמך עצמו על מש"כ בה' נזירות דמדובר כנ"ל כשנהג בנזירות עפ"י הע"א. ואם שדברי הרמב"ם נראים סתומים בקצת מקומות, סמך עצמו בסתום על המפורש, שכתב בכמה מקומות דבעינן הוחזק.

כב.

וכל זה דוחק רב שיסתום הרמב"ם בכל הני דוכתי. וודאי פשוט דבריו מורה דע"י עדות הע"א כשלעצמם שקבע שחתיכה זו חלב ולא הוכחש, ע"י האוכל אח"כ לוקה. וגם מה שצ"י לפ"א מא"ב שבעצם העובדא שמזמן שהעיד עדותו עבר זמן ל' יום נעשה מוחזק, אינו מובן, דמה מהני משך הזמן הזה שעבר מאז להחזיק דיבורו יותר. ואין זה מהדומה כלל למה שהוחזק בשאר בשר דקיי"ל סוקלין על החזקות דהתם הרי התנהגותם במשך ל' יום כדרך

שמתנהגים שארי בשר היא שמהוה הוכחה שמחזיקים בזה. משא"כ בהא דעד שמעיד שזה חלב וכיו"ב, הרי מה שעובר מאז אמר דבריו לי יום אין זה מחזק דבריו ולא מוכיח נכונותם יותר מאשר באותה שעה שהעיד. ועוד שברמב"ם שם ה"ז כ' וז"ל: שתק בעת שהעיד האחד בקביעות האיסור, ואחר שעבר והתרו בו טען להכחיש העד אין שומעין לו אלא לוקה. ובכ"מ שם דייק מלשונו והתרו בו טען להכחיש העד משמע שאם טען להכחישו קודם שעבר הויא הכחשה. ואם נפרש דברי הרמב"ם כהש"ש דמייירי לאחר שהחזיק אי"כ איך ייתכן לומר דמהני הכחשתו קודם שעבר, הרי קיי"ל דסוקלין על החזקות. ומוכרח לומר שאין עדותו צריכה לחזקה (וכפי שהסברנו, גם לא תתכן בזה חזקה) וא"כ שייך הכחשה לפני שעבר, דרק אחר שעבר אין ממש במה שטוען להכחיש, משא"כ לפני כן, ה"ז ע"א בהכחשה. ואין השתיקה כשלעצמה כשמע דברי העד נחשבת להודאה. ועי' תוס' קידושין דף סו (ד"ה רבא).

כג.

ומה שמתבסס הש"ש על מש"כ הרמב"ם בנוזר שאינו לוקה אי"כ נהג בנוזרות אין נראה גם שם שזה מגדרי הוחזק, דהרי גם שם לא הוזכר שהוחזק לי יום, וכן הרי סתם נזירות אינו אלא לי יום. אכן בש"ש כ' שבזה הוחזק מיד "דנהג נזירות היינו שראינו אותו גדל פרע ומתרחק מן המתים ושאר עניני נזירות ובה אפילו לא הוחזק לי יום נמי הוי חזקה וכמו בהחזקה נדה בשכנותיה, כיון דהוי ע"י מעשה". אך זה תמוה לע"ד דכיון דאין עושה אלא בשלילה לא שייך ע"י הוחזק, ואינו מהדומה ללובשת בגדי נדות. ואדרבא דמי להא דהוחזקו בשאר בשר, דרק התנהגות ממושכת יכולה להוכיח, ולא מה שבשעה אחת לא שתה יין וכדומה. ע"כ נ' כוונת הרמב"ם במ"ש "נהג נזירות ע"פ ע"א" היינו, שלא עשה מיד כשאמר לו, פעולה המורה שאינו נזיר, דאילו היה עושה מעשה מעין זה, כגון שמיד היה שותה יין או טימא למתים אין לך הכחשה גדולה מזו, וכשם שיכול להכחישו בדיבור כן יכול להכחישו במעשה. משא"כ אם כשאמר לו ע"א שנדר נזירות לא עשה מעשה המורה על הכחשת דבריו, בזה דבריו מתקבלים ואם שתה אח"כ ה"ז לוקה.

כד.

ונראה דבכל הנ"ל ודאי אין צורך לדין הוחזק כי כך הוא גדרם של דברים שהתורה לא נתנה תו"נ לע"א על העונש, בזמן שעדותו מתיחסת אל העונש באופן ישר, אבל קביעת האיסור, שעליו מתחייב העובר בעונש, לקביעות זו נתנה לו תורה תורת נאמנות גם לע"א, דזוהי ההלכה שע"א נאמן באיסורים. ונקבעת בעדות הע"א שחתיכה זו חלב וכיו"ב, ומכיון שנקבע שזה חלב ממילא האוכל חתיכה זו לוקה. ולא מכוח הוחזק הוא לוקה, דאין צריך כלל הוחזק, אלא עצם עדות העד היא המחזיקה והיא הקובעת על החתיכה תורת חלב. דע"ז נתנה לו תורה נאמנות מלאה, ואילו המלקות שבאות על האוכל היא כבר תוצאה דממילא, מאחר שנקבע שזה חלב. ע"כ אי"ש שלא הזכיר הרמב"ם בשום מקום שיש דין נאמנות דע"א, שצריך תנאי שיוחזק אח"כ, ורק בשאר בשר שאין זה מדין נאמנות דהרי לזה צריך ב' עדים, בזה הוא שנקבע התנאי שזה רק בשהוחזק לי יום. והיינו ע"י התנהגות מוכיחה במשך לי יום אלה, וכנ"ל.

וכן זה שאמר שהוא כהן שלוקה עפ"י דבריו נראה שהוא ג"כ מצד עדותו. דהא דאינו נאמן לגבי דין, היינו משום מעלה עשו ביוחסין, אבל מעיקר הדין יש לו תורת נאמנות. ועל כן במה שנוגע לגבי עצמו, לא מדין שאחד"א הוא, אלא שכלפי עצמו נשאר ע"ז תורת עדות. וע"כ לוקה.

ובש"ש כתב כנ"ל שהוא מצד הוחזק. והוקשה לו (פ"י"א) למה רק הכהן לוקה ולא הגרושה. ותיירך דהוא משום דכיון דאינו נאמן לגבי אחרים ממילא גם לא הוחזק לגביהם. אולם נראה שבכה"ג כיון שלגבי אחרים אין מחזיקים אותו בכהן, לא שייך גם שייחשב הוחזק לגבי עצמו, דלא שייך הוחזק לחצאין, וכל עיקר ההלכה של הוחזק הוא שמעתה הדבר נחשב כברור, ושוב אינו מוטל בספק. וזה לא שייך בכה"ג שלגבי שום דבר אין אנו מחזיקים אותו בכהן. והארכנו בזה במק"א ואכמ"ל.

אכן לשיטת התוס' דסברי דנאמנות האב לגבי גיל ילדיו הוא מהדין הכללי שע"א נאמן באיסורים, ובזה מ"מ אחרי כן אינו נאמן למכות ועונשין שמעין דע"א שמעיד על החתיכה שהיא חלב דנאמן לגבי האיסור אבל לא לענין המלקות. אי"כ זה שלא כהרמב"ם.

אלא שכבר נתבאר לעיל שנראה דשיטת הרמב"ם היא כשיטת שלה"ג שנאמנות האב היא מדין יכיר, ואילו ע"א אינו נאמן לענין זה גם לנדרים והקדשות. אי"כ אין מזה סתירה, דלעולם במקום נאמנות ע"א באיסורים, כיון שנאמן לענין האיסור. י"ל דבאמת לוקה נמי ע"ז. ורק לענין נאמנות האב, במקום שצריך שני עדים כשרים, בזה הוא דאמרין דאין לך בו אלא חידושו. דנאמן הוא לגבי האיסור אבל לא למכות ועונשין וכדרך שלענין אב שאמר קדשתי בתי דקיי"ל כרב, דנאמן לענין האיסור דוקא, אבל לא לענין חיוב הסקילה שבא כתוצאה מהאיסור.

כה.

אכן צריכים אנו ליישב מה שהקשה הש"ש מדברי הרמב"ן והרשב"א שנוקטים בפשיטות דמדלוקה עליה משום נדה שמעין דל"מ בה אמתלא, וא"כ איך לוקה ע"י עדות ע"א מאחר דמהני בה אמתלא. אלא שבאמת יש לתמוה לכאורה על דברי הרמב"ן והרשב"א, מהא דאיצטרך קרא למעוטי בעדים דכיון שהגיד שוב אי"ח ומגיד, דאילו לא הכתוב הו"א דיכולים לחזור בהם, וזה לכל הפחות בגוונא דאמתלא. ואיך יתכן שיהא ס"ד כזה, מאחר שעפ"י עדות העדים הרי לוקין וסוקלין על פיהם והרי בגוונא דיכולים לחזור אין מענישים עפ"י עדות זו, וצ"ע לכאורה.

על כן נ' כוונת הדברים באופן אחר. דזה ודאי פשיטא דהיכא דעונשין מדין הוחזק לא מהני אמתלא. דאמתלא אינה אלא כשבאה לסלק דיבור הראשון, אבל בהוחזק לא מפיו אנו חיים. ממילא אינו יכול גם לבטל זאת ע"י אמתלא, ולא זה היה מקום הספק של הרמב"ן והרשב"א בלבשה בגדי נדות. אלא שעיקר הספק היה דשמא אין לאשה כלל תורת נאמנות להחזיק עצמה טמאה, ולהוציא עצמה מחזקת טהרה, וכמו שרוצה לפרש הש"ש עצמו (לעיל פ"ח) שמ"ש טמאה אני נאמנת היינו רק לגבי עצמה ומדין שאחד"א. וא"כ לפ"ז גם לבשה בגדי נדות ל"מ להחזיקה בנדה אלא

דבעלה אסור בה מטעם שאין מאכילים אדם דבר האסור לו. ולזה מייתו ראייה דמלוכה הבעל משום נדה, ש"מ שיש לה תו"נ להחזיק עצמה כטמאה, וכיון שכן ודאי דאמתלא ל"מ דעל מה שנעשה מוחזק ל"מ אמתלא.

באופן שאין כלל כוונת הני ראשונים לקשר העונש בהא דל"מ אמתלא, ולעולם נימא דגם היכא דמהני אמתלא מהני עדותו למלקות על ידו, דאין לנו לחשוש שמא יבטל ע"י אמתלא כשם שאין לחשוש שמא יוכחש העד ע"י אחר, ויש להעמיד על החזקה וכמו שכתבו התוס' (גיטין לג ד"ה ואפקעינהו) דלא חיישינן שמא ישלח גט ויבטל ויהיה אפקעינהו וכו' כנלע"ד.

וע"כ ל"ק מה שהקשינו למאי איצטריך קרא בעדים, דאמרה תורה שמענישים עפ"י עדותם, דאינו חוזר ומגיד, דאם יכולים לחזור ולבטל עדותם איך יתכן שיענישו על פיהם דאין זו הוכחה כלל ועיקר דיש להעמיד על החזקה שלא תסתור עדותם לא ע"י הכחשה עצמית ולא ע"י אמתלא, כשם שאין לחשוש שמא יוכחשו או יוזמו ע"י אחרים.

כו.

בפ"ב מביא הש"ש קושית הפנ"י בהא דנחלקו רב ורב אסי באב שאומר קדשתי את בתי אי מהני עדותו לעונשין, דהיכי דמי אי דאומר זאת לאחר המעשה של הזנות הרי פשיטא דלא מהימנינן ליה לסקול על פיו דבזה נאמר עפ"י שנים עדים וכו', וע"כ שאמר זאת לפני כן. והקשה דהרי כ" הרמב"ם בה' סנהדרין והובא לעיל בדברינו שהאיסור עצמו בע"א יוחזק, ועפ"י מענישים העובר על האיסור. הרי דלפני המעשה אי"צ בעדות של ב' עדים לקבוע ע"ז שם חתיכה דאיסורא.

ותי"ה הש"ש עפ"י מה שחידש דדברי הרמב"ם שלוקה עפ"י עדות ע"א לא מיירי אלא בשהוחזק עפ"י עדות העד לי יום, או ע"י מעשה, ואילו פלוגתייהו דרב ורב אסי מיירי בדלא הוחזק. וביאר פלוגתייהו דאיפלגו במחלוקת חכמי פרובינציה אי מהני אמתלא באב שאמר קדשתי את בתי, דלרב אסי ל"מ בזה אמתלא, ע"כ שפיר נענש עפ"י עדות הע"א כי שוב אינו יכול לבטל עדותו, ורב ס"ל דמהני אמתלא ע"כ אינו נענש עפ"י דבריו דאין זו עדיין עדות ברורה, כיון שעדיין לא הוחזק לי יום אבל אם עברו לי יום מאז שאמר קדשתי בתי, הוי הוחזק ותו ל"מ אמתלא לכו"ע ובה נסקלין אליבא דכו"ע עכת"ד.

ועפ"י כ' בדברי הרמב"ם שמה שמסיים באשה שאמרה נתקדשתי שאינה נהרגת א"כ יהיו שם שני עדים או הוחזק, דהמלים "או הוחזק" אכולהו קאי גם בהוחזק על פי האב. אולם לא נראה כן מלשון הרמב"ם שלגבי האב כ' שאינה נסקלת על פיו עד שיהא שם שני עדים שנתארסה בפניהם. ואילו כשאמרה מקודשת אני כ' אינה נהרגת על פיה "עד שיהיו שם שני עדים או הוחזק". ואם איתא שהאי או שהוחזק קאי גם אדלעיל לא היה לו להזכיר לגבי האב גם "עד שיהיו שם שני עדים", ומשמע בבירור דהאי או שהוחזק קאי רק לגבי האשה שאמרה נתקדשתי. כן יש לעמוד על שינוי הלשון שלגבי האב כ' "אינה נסקלת" ואילו לגבי האשה כ' בצורה סתמית "אינה נהרגת" ושינוי לשון זה צריך תלמוד.

כז.

ולעיקר תירוצו של הש"ש כבר העלינו לעיל, דהא דמהני אמתלא אינו מהוה פטור מלהעניש על עדות זו. ומחלוקתם של חכמי פרובינציה כפי שנתבאר לעיל, היא דוקא במקום שהאמינתו תורה כב' עדים, ואילו במקום שגם ע"א נאמן לכל הדעות מהני אמתלא. וכן נראה בדעת רב ורב חסדא דגם לאחר לי יום אינו נסקל עפ"י דברי האב, וראיה לזה דהתוס' (ד"ה לקטלא) הקשו שם לרב דאמר לקטלא לא הימניה, דהא באותה פרשה דאומר את בתי נתתי לאיש הזה נאמר "וסקלוה", אלמא לקטלא נמי הימניה רחמנא, ומאי קושיא היא הרי אפשר דקרא קאי כשהוחזק לי יום לאחר שאמר זאת, דהרי ממילא גם לרב אסי לא מתפרש הכתוב כנראה מפשוטו שהאב אומר זאת לאחר המעשה, ובהכרח שהכתוב מתפרש שאומר זאת לפני כן. א"כ הרי ניתן להתפרש גם כשהוחזקה אמירתו בלי יום.

וכן לא הוזכר בהאי עובדא דחכמי פרובינציה שעמדה ונשאת טרם שהוחזק דיבורו של האב לי יום. אדרבא פשטות הדברים שלאחר זמן עמדה ונשאת, דהאב אמר דבריו בעודה קטנה או נערה, ואילו היא שעמדה ונתקדשה הרי זה כבר לאחר שבגרה ודוחק להעמיד שאומר האב זאת תוך לי יום טרם שנתבגרה ונתקדשה, כי לא נזכר מזה כלל בדבריהם, ואפ"ה ס"ל להני חכמים דמהני אמתלא. אלא שכאמור לעיל לא מהני חזקת לי יום אלא כשבמשך ימים אלה ההתנהגות מוכיחה וזהו שמהוה ההוחזק. ואילו בנידון שאמר קידשתי בתי, דהיינו שהיא רק ארוסה ונמצאת בבית אביה כנערה, אין שם שום סימן המוכיח על הקידושין במשך לי יום. ועצם העובדא שעברו לי יום מזמן שאמר זאת האב, אין זה יכול להיות החזקה. ולא יתכן שתוחזק כאשת איש אלא א"כ תנשא לאותו פלוני.

כח.

והנראה בתירוץ קושית הפנ"י עפ"י הנ"ל דל"ש כאן הוחזק, דהא דאין עונשין עפ"י דיבור האב, הוא משום דלקביעת דין אשת איש הרי נדרש שני עדים, אלא שהתורה חידשה דדברי האב סגי במקום שני עדים. ובזה נחלקו רב ורב אסי, דלדעת רב אסי לא ניתנה נאמנות לחצאין, כיון שחידשה תורה דדברי האב קאי במקום ב' עדים, ה"ז לכל מילי דאשת איש. ואילו רב ס"ל דאין לך בו אלא חידושו. ורק לענין איסור אשת איש הוא דנחדש דסגי בדברי האב כמו ב' עדים דעלמא, אבל לא למה שנובע מזה, דהיינו דיני העונשין שישנן באשת איש.

ואין מחלוקתם אלא באיסור עריות דקיי"ל אין דבר שבערוה פחות משנים, ע"כ לרב ס"ל שיש מקום לחלק בזה בין האיסור לבין העונש, משא"כ באיסורים דעלמא דע"א נאמן באיסורין, בזה עצם העדות שקובעת החתיכה לחתיכה דאיסורא סגי גם לדידה לענין העונש, דכיון דהחתיכה תורת חלב עלה ממילא גם לוקה האוכלה דלקביעת האיסור סגי בעד אחד.

ועפ"י א"ש לשון הרמב"ם שהוא מדוקדק ביותר דברי שא דקאי באב שאמר קדשתי את בתי, דהכל מתבסס על דברי האב גרידא, א"כ המדובר שעדיין לא נכנסה לחופה אח"כ, שאם נכנסה לחופה הרי זה כבר גם כמודה היא, וה"י כאשה שאמרה נתקדשתי ובה לא יתכן הוחזק, דבקידושין לא שייך מעשה, שבא אחר דיבור האב שיחזיק זה בחזקת מקודשת, ע"כ לא כתב או שהוחזק. וע"כ גם דן על עונש סקילה דהרי החיוב בארוסה שזינתה היא סקילה, אכן בסיפא כשהמדובר מצד דברי האשה שאומרת נתקדשה יש לדון גם על הוחזק דהיינו כשנשאת אח"כ. דאז שפיר נעשית על פי מה שאמרה קודם שנתקדשה, דהנשואין מחזיקין אותה כאשת איש. אכן כיון שהמוחזק נעשה רק ע"י נשואין, הרי בזה אין כבר דין סקילה אלא הרג, כדין אשת איש שזינתה, ע"כ כי בזה הרמב"ם הלשון "אינה נהרגת" דכיון דכאן ישנן שתי אפשרויות לחייב הן ע"י עדים והן ע"י שהחזיקה עצמה כאשת איש ע"י שנכנסה לחופה לא פסיקא ליה לכתוב בזה דין סקילה ונקט דין הריגה שכולל כל האופנים.

כט.

מסקנת הדברים העולה מכל האמור לעיל:

(א) קיי"ל עד אחד נאמן באיסורים ואין צריך שיעיד עדותו בבי"ד, אף לא שתתקבל עדותו בבי"ד. ומיד שהעיד נקבע הדבר כפי שהעיד בו עליו אם לא הכחיש, כדלהלן.

(ב) אין עד אחד יכול לחזור בו מדיבורו א"כ נתן אמתלא לדבריו, ואף בזה אין הבדל היכן העיד עדותו הראשונה והיכן חוזר בו מדבריו. ובין בבי"ד ובין שלא בבי"ד אינו יכול לחזור בו ולומר מבודה אני ואילו ע"י אמתלא חוזר.

(ג) עד אחד שאמר מת בעלה בין בבי"ד בין שלא בבי"ד, אינו יכול לחזור בו ולומר מבודה אני אבל ע"י אמתלא חוזר.

(ד) אמר עד אחד לאיסור האשה כגון שזוקקה ליבוס, אין ע"א נאמן לאסור האשה אבל אם היתה גם בלעדי דבריו בחזקת איסור, אם אמר דברים אלה בבי"ד א"י לחזור בו ולומר מבודה אני. אבל אם אמר זאת שלא בבי"ד יכול לחזור בו ולומר מבודה אני, שאין אדם מדקדק בדבריו הנאמרים חוץ לבי"ד כשאין בדבריו משום נאמנות.

(ה) בשני ענינים נתנה תורה לאב תורת נאמנות כשני עדים בבניו: בקידושי הבת עד שתתבגר ובהכרת בכורה וכן בכשרות בניו ופסולם.

(ו) נחלקו הראשונים בנאמנות קביעת הגיל של הבן והבת שהנפ"מ מזה לעריות ולקידושין. לדעת התוס' הנאמנות בזה היא מדין ע"א באיסורים ולפי"ז אין נאמנות האב אלא מדין נאמנות עד אחד דעלמא. לדעת הש"ג וכן נראית דעת הרמב"ם אין ע"א נאמן בזה. אולם האב נאמן כשם שהוא נאמן לכשרות בניו ולפסולם.

(ז) נקטינן להלכה שאין נאמנות האב בזה שנתנה לו תורה נאמנות שני עדים אלא לענין האיסור אבל לא לעונשין הנובעים מזה.

(ח) אמר ע"א על החתיכה שהיא חלב, וכל כיו"ב, ואכלה מישהו, לדעת הרמב"ם לוקה הלה ואעפ"י שלא הוחזק לי יום, כי נאמנות ע"א לענין קביעת האיסור היא נאמנות מוחלטת. ולדעת התוס' נראה שאינו לוקה. וכדרך שאמרנו בנאמנות האב, שאינו אלא לענין האיסור ולא למכות ועונשין הנובעים מזה.

(ט) זה שאמרנו שלדעת התוס' אינו לוקה, גם אם עברו לי יום מאז העיד העד עדותו אינו לוקה. ולא אמרו סוקלין על חזקות אלא כשבמשך זמן זה נעשים מעשים המחזיקים את הללו בשאר בשר. ואין הדבר כן בדיבור בעלמא.

(י) עד אחד בהכחשה לא כלום. וזהו בין שהכחישו בדיבור בין שהכחישו במעשה כגון שאמר אחד לאחר שנדר בנזירות ועשה הלה מיד מעשה שהנזיר אסור בו, כגון טימא הלה עצמו למתים או ששתה יין ה"ז כמכחישו בדיבור. אכן אם נהג בנזירות דהיינו ששתק ולא עשה מעשה המכחיש דברי העד לדעת הרמב"ם ה"ז לוקה, אם אח"כ טימא עצמו, וכל כיו"ב.

(יא) נחלקו חכמי פרובנציה באב שאמר דברים שנאמן בהם כשני עדים, אם יכול לחזור בו ע"י אמתלא. יש מהם שאומרים, כיון שאין לו נאמנות מוחלטת כשני עדים שהרי לעונשין אינו נאמן יכול לחזור ע"י אמתלא, ויש הסוברים, שלגבי האיסור נאמנותו מוחלטת כשני עדים, וע"כ א"י לחזור אפילו ע"י אמתלא, כדרך שני עדים שהעידו בבי"ד דקיי"ל כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.

ואין הבדל במחלוקתם זו בין שאומר דבריו בבי"ד בין שאומרם חוץ לבי"ד. דנאמנות האב אינה צריכה בבי"ד. ע"כ בפני בבי"ד ושלא בפני בבי"ד שוים הם. (עו"ר לעיל סי' נו-נוז).

סימן פח : עיונים בדין "יכיר" והמסתעף מזה

א. תוכן הנאמנות של דין "יכיר"

ב. בביאור שיטת הרא"ש והנמוק"י בדין "יכיר"

ג. עוד בביאור דעת ר' יהודה לפי הנמוק"י

א. תוכן הנאמנות של דין "יכיר"

א. בשב שמעתתא (ש"ב, סי' כ) הביא מש"כ הרמב"ם (פי"ג מה' יבוס ה' ד): מי שזינה עם הפנוי או עם א"א ונתעברה, ואמרה זה העובר ממנו הוא, ואפילו הוא מודה לה, אע"פ שהוא בנו לירושה, הרי זה ספק לענין יבוס, שכמו שזינתה עמו כך זינתה עם איש אחר, וכו'. ובתשו' הרא"ש (כלל פ"ב, א) כי ע"י שדבריו תמוהים, מאחר שקראהו ספק, למה

